

# FORUM

## GELIJKHEID, DAAR GAAT ZE ?

*Gily Coene*<sup>1</sup>

### TEN GELEIDE

De redactie van dit tijdschrift heeft in de voorbije jaargang blijk gegeven van een engagement om aandacht te willen besteden aan actuele maatschappelijke kwesties. 1998 was voornamelijk een jubileum jaar; 100 jaar "J'Accuse" van Emile Zola, 50 jaar "Universele verklaring van de Rechten van de Mens" en 50 jaar algemeen stemrecht voor vrouwen in België.

De vijftigste verjaardag van het algemeen stemrecht voor vrouwen stond het afgelopen jaar volop in de belangstelling. Politicæ kwamen veelvuldig in de aandacht, iedere vrouwenorganisatie en emancipatiedienst deed wel 'iets'. De Minister van Arbeid en Tewerkstelling en Gelijke-Kansenbeleid liet speciaal pralines fabriceren met het logo van haar campagne, Stad Gent wou de politicæ eens 'letterlijk' in de bloemetjes zetten. Het is (gelukkig maar!) niet bij een louter feestvieren gebleven. Bovengenoemde Minister organiseerde op 1 oktober een colloquium over vrouwen en politiek. Dit ging niet onopgemerkt voorbij. Een journalist was danig geraakt door de eis voor een meer evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in het politieke bedrijf. Naar diens mening heerste er een 'anti-mannensfeer' op het colloquium. Verder gaf hij in zijn artikel te verstaan dat meer vrouwen in de politiek niet noodzakelijkerwijze de 'kwaliteit' van het politieke bedrijf ten goede zou komen. De reacties lieten niet op zich wachten. De betreffende Minister merkte terecht op dat het toch wel vreemd is dat anders nooit over de 'kwaliteit' van (mannelijke) politici wordt gerept.

In 1948 verkregen vrouwen in België algemeen enkelvoudig stemrecht voor de wetgevende en provincieraadsverkiezingen. In 1919, het jaar dat vaak als een mijlpaal in de Belgische politieke geschiedenis wordt voorgesteld, werd het algemeen enkelvoudig stemrecht aan meerderjarige mannen toegekend. In hetzelfde jaar kregen ook moeders of niet hertrouwde weduwen van soldaten en burgers gedood door de vijand stemrecht, alsook de vrouwen die door de bezetter gevangen genomen of veroordeeld werden. Het jaar daarop kregen

---

1 Gily Coene is als assistente verbonden aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap, vakgebied ethiek, Universiteit Gent. Zij dankt uitdrukkelijk Nathalie De Bleekere en de autrices van de bijdragen in dit nummer voor hun enthousiaste medewerking.

alle meerderjarige vrouwen, met uitzondering van overspelige vrouwen en prostituees, stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen, en konden zij zich verkiesbaar stellen voor de gemeenteraad en de kamer. In 1921 konden vrouwen voor de Senaat en, mits toestemming van hun echtgenoot, verkozen worden als burgemeester, schepen, gemeentesecretaris en ontvanger. Tussen de twee wereldoorlogen konden vrouwen wel een plaats innemen in Kamer of Senaat, maar er niet hun stem over uitbrengen. Pas na de Tweede wereldoorlog verkregen vrouwen "volwaardige" politieke rechten en dus een erkenning als volwaardige burgers. België was hiermee één van de laatste landen in Europa die het volwaardig stemrecht aan vrouwen toekende.

Een halve eeuw gelijke rechten laat in de praktijk geen gelijke vertegenwoordiging zien. België is geen grote uitzondering. Geen enkel land ter wereld kent een gelijke verdeling van de zetels in het parlement. Eerder dan hieruit te besluiten dat het probleem ligt bij de politieke desinteresse of incompetentie van 'vrouwen' of te wijten is aan de vrouw-onvriendelijkheid van 'de politiek', is het interessanter om na te gaan hoe het komt dat het ene land zich dichter bij een evenredige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen bevindt dan het andere. België staat op wereldvlak op de 45ste plaats wat de vertegenwoordiging van vrouwen in het parlement betreft. (Bos, 1998: 14) Zweden daarentegen heeft met behulp van progressief ingevoerde quota een vertegenwoordiging van 40% vrouwen in het parlement en een gelijk aantal vrouwelijke als mannelijke ministers. Willen gelijke kansen effectief gerealiseerd worden, dan zijn naast sensibiliseringsacties ook structurele maatregelen waarmee aan de partijen 'verplichtingen' worden opgelegd om een zeker aantal vrouwen op te nemen onontbeerlijk (Smet, 1998: 7). Alhoewel de meerderheid het wel eens is met gelijke kansen voor mannen en vrouwen zijn maatregelen die verplichtingen opleggen veel meer omstreden. Voor sommigen gaan ze niet ver genoeg, voor anderen zijn ze ondemocratisch omdat de gelijke kansen van mannen erdoor in het gedrang komen.

In haar artikel spreekt Petra Meier voor- en tegenargumenten, valkuilen en misvattingen omtrent paritaire democratie.

Hilde Verschaeve geeft in haar artikel een feministische kritiek op de gangbare inkleuring van het thema 'vrouwen en politiek' en ziet in de toekenning van stemrecht weinig redenen tot feestvieren. In haar bijdrage onderzoekt ze onder meer de actualiteit van de anarchistische kritiek van Emma Goldman.

Feminisme wordt soms wel eens verkeerdelijk vereenzelvigd met een strijd voor vrouwenstemrecht. Zo was de katholieke zuil in België de feministische beweging minder genegen dan de liberale en socialistische zuil, maar wat het vrouwenstemrecht betrof, wisselden de pleitbezorgers, om electorale redenen dan, van kamp. Feministen hielden er, letterlijk en figuurlijk, vaak zeer onkatholieke opvattingen op na. Denk maar aan hun standpunten over geboortebeperving, het huwelijk en het moederschap. Hun kritiek was in de eerste plaats gericht op het sociale systeem, nu aangeduid met het begrip 'gender', dat mannen en vrouwen vanaf de geboorte in verschillende 'klassen' onderbrengt, hen op verschillende wijze socialiseert, en hen respectievelijk in een

relatie van dominantie en onderschikking doet verhouden. (Frazer e.a., 1992: 15). Feministen waren bijgevolg vaak helemaal niet mals voor het onderdanig en behaagzuchtig gedrag dat zij bij hun seksegenoten observeerden. In tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd profileerden zij zich, wellicht vaak uit strategische overwegingen, niet als 'mannen' haatsters, maar trachten eerder de seksspecifieke rolpatronen te doorbreken door de 'vrouwelijkheid', het vrouwelijke rolmodel en de vrouwelijke moraal, aan te vallen. Cicely Hamilton (1872-1952), schrijfster van *Marriage as a trade* en een prominente suffragette, schreef dat "*she worked for women's enfranchisement not because she hoped great things from counting female noses at general elections, but because the agitation for women's enfranchisement must inevitably shake and weaken the tradition of the 'normal woman'.*" (Hamilton, 1935) Margaret Sanger (1884-1966) formuleerde haar pleidooi voor seksuele en reproductieve vrijheid van vrouwen als volgt: "*The most important force in the remaking of the world is a free motherhood. (...) Diplomats may formulate leagues of nations and nations may pledge their utmost strength to maintain them; (...) but woman, continuing to produce explosive populations, will convert these pledges into the proverbial scraps of paper; or she may, by controlling birth, lift motherhood to the plane of a voluntary, intelligent function, and remake the world.*" (Sanger, 1922)

In haar bijdrage belicht Magda Michielsens o.m. deze ambiguïteit bij het feministische boegbeeld, Mary Wollstonecraft. Dit toont de diepe kloof tussen enerzijds de intellectuele strijd voor vrouwenrechten, gevoerd met de wapens van de filosofie van de Verlichting en de Franse revolutie, en anderzijds de confrontatie met de negatie van deze burgerlijk egalitaire idealen in het alledaagse leven van vrouwen. Wollstonecraft's pleidooi voor het recht op ontwikkeling en onderwijs voor vrouwen entte zich vast op het moederschap en de daaruit voortvloeiende positie en rol van vrouwen in de opvoeding. Juist deze strategie waarbij de macht wordt aangegrepen die vrouwen 'van nature' hebben zal later in het 19de en begin 20ste eeuwse feminisme het meest succesvol zijn. Een betere scholing van vrouwen is immers niet alleen goed voor de opvoeding van de kinderen, verwerving van vakkennis stelt in staat om economisch onafhankelijk te kunnen zijn. Dit laatste was echter minder vanzelfsprekend dan sommigen van tevoren hadden gedacht.

De eerste feministische organisaties in ons land ontstonden naar aanleiding van de moeilijkheden die vrouwen ondervonden om toegelaten te worden tot de 'vrije' beroepen. (De Metsenaere e.a. 1993: 525) In 1892 werd de 'Ligue Belge du Droit des Femmes' opgericht naar aanleiding van de affaire Marie Popelin, de eerste vrouw in België die met succes rechten aan de universiteit had gestudeerd maar haar aanvraag tot toelating tot de Brusselse balie geweigerd zag. De eisen van de eerste feministen in België, afkomstig uit burgerlijke en vrijzinnige milieus, waren zeer gematigd. Een socialistische variant van het feminisme was een eerder kort leven beschoren. Emilie Claeys, kortstondig lid van het partijbestuur van de BWP, predikte met haar analyse van de dubbele slavernij, van de man en van het kapitalisme, al gauw in een socialistische woestijn. Het oorspronkelijke burgerlijke ideaalbeeld van de 'vrouw-aan-de-

haard' kreeg voor de arbeidersbeweging later de betekenis van een bevrijding van de kapitalistische exploitatie (De Metsenare e.a., 1993: 526). De algemene leerplicht ingevoerd door de wet van 1914 werd vooral in Vlaanderen door de katholieke zuil aangegrepen om "een verplichte opleiding huishouden voor meisjes in te stellen" (De Metsenaere 534) Dit was niet wat de eerste golf-feministen hadden begrepen onder 'gelijkwaardig onderwijs' voor vrouwen.

Vrouwen werden voor de eeuwwisseling in beperkte mate toegelaten aan de universiteiten van Brussel, Luik en Gent en tot 1920 in Leuven geweerd. De democratisering van het onderwijs eind jaren '60 begin jaren '70 heeft een grote stijging van de participatie van meisjes in het universitair onderwijs teweeg gebracht. Dit blijft de laatste jaren nog toenemen. Voor het academiejaar 1996-1997 telden 8 Vlaamse universiteiten 51,4% mannelijke en 48,6% vrouwelijke studenten. (Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenbeleid, 1998: 42) Hieruit concluderen dat de gelijkheid van kansen tussen mannen en vrouwen in de hoogste regionen van het onderwijs gerealiseerd is, is te vroeg victorie kraaien. Sommige richtingen vertonen nog grote ongelijke verhoudingen tussen de geslachten. De richtingen die overwegend door meisjes gekozen worden zijn minder arbeidsmarktgericht dan de 'harde' richtingen (toegepaste wetenschappen) die door jongens worden gekozen. Toch is er voor de totale studentenpopulatie een zeker evenwicht tussen het aantal mannen en vrouwen. Wat echter het 'niveau' van de uitgereikte diploma's betreft doen zich voornamelijk grote ongelijkheden voor. Voor de 1ste cyclus werden 4131 diploma's aan mannen uitgereikt en 4415 aan vrouwen. Voor de 2de cyclus is dit 4042 aan mannen en 4188 aan vrouwen (ibid.: 44). Hier doen zich geen grote afwijkingen voor, vrouwen scoren zelfs hoger dan mannen. De grote verschillen worden pas duidelijk wanneer bijvoorbeeld de aanvullende opleidingen, de specialisatieopleidingen, de aggregatie en het doctoraat worden vergeleken. Op het eind van het academiejaar 1995-1996 werden in de aggregatie 466 diploma's afgeleverd aan mannen tegenover 1006 aan vrouwen. Wat de doctoraten betreft is de verhouding net omgekeerd: 410 aan mannen, 188 aan vrouwen. (ibid:45) Nog interessanter is de personeelsbezetting. Het zelfstandig academisch personeel aan de Vlaamse universiteiten bestond in 1996 voor 87,67% uit mannen en dus slechts 12,33% uit vrouwen, het assisterend personeel voor 59,60% mannen, en het technisch personeel voor 56,73% mannen (ibid: 46). M.a.w. de hogere regionen in het universitair onderwijs blijven mannenbastions. De 'democratisering' van het onderwijs heeft de sekseverhoudingen niet grondig veranderd.

Misschien is het U opgevallen dat voor één keer op de kaft van *Ethiek en Maatschappij* alleen maar namen van vrouwen prijken. Een simpele optelling van de namen die de voorbije jaargang op de kaft van *Ethiek en Maatschappij* te lezen waren geeft het volgende resultaat: 30 mannen en 2 vrouwen. De balans voor de eerste jaargang is nu 9 vrouwen tegenover 30 mannen geworden. Hiermee is nog geen 1/3 vertegenwoordiging bereikt. De ironie is echter dat indien een tijdschrift als *Ethiek en Maatschappij* zichzelf een dergelijk quotum zou opleggen vrouwelijke academici overbevraagd worden. Immers, een blik

op de doctoraatsdiploma's afgeleverd in het academiejaar 1996-1997 aan de Vlaamse universiteiten in de voor dit tijdschrift relevante studiegebieden, levert het volgende op: (Ibid, 1998: 45)

- Wijsbegeerte en moraalwetenschappen: 0 vrouwen, 8 mannen
- Godgeleerdheid, godsdienstwetenschappen en kerkelijk recht: 1 vrouw, 17 mannen
- Geschiedenis: 1 vrouw, 7 mannen
- Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen: 2 vrouwen, 17 mannen
- Psychologische en pedagogische wetenschappen: 6 vrouwen, 18 mannen
- Politieke en sociale wetenschappen: 3 vrouwen, 14 mannen

Miet Smet stelde in haar openingstoespraak op het colloquium 'Van kracht naar macht' het volgende: *"Door partijen te verplichten om een aantal vrouwen op de lijst te plaatsen, krijgen vrouwen belangrijke kansen."* (Smet, 1998: 9) Bij de volgende verkiezingen zal minstens één derde van de kieslijsten aan vrouwen voorbehouden worden. Op andere domeinen in onze samenleving is een dergelijk actief beleid naar een meer evenwichtige vertegenwoordiging van de seksen vaak onbespreekbaar.

Het afgelopen jaar stond ook nog een andere stemrecht-discussie in de aandacht. Argumenten pro en contra vreemdelingenstemrecht vertonen wel eens opvallende gelijkenissen met de historische discussies omtrent vrouwenstemrecht (denk aan de vermeende loyauteit van vrouwen aan privébelangen, de katholieke kerk), alleen konden vrouwen om politiek rechten te krijgen niet van geslacht veranderen (Van de Putte, 1997: 32). Fauzaya Talhaoui bepleit in haar artikel het vreemdelingenstemrecht op gemeentelijk vlak vanuit een juridisch en mensenrechtelijk perspectief.

De bijdragen van Christien van den Anker en Bea Vandenberghe hebben geen rechtstreeks verband met het centrale thema in dit nummer. Maar toch dit. Het onrecht in deze wereld laat zich niet alleen begrijpen in de Noord-Zuid tegenstellingen. Ongelijkheid is steeds meer een gendergebonden aangelegenheid. In 1996 rapporteerde de Verenigde Naties dat vrouwen slechts over 1% van de rijkdommen in deze wereld beschikken. De meerderheid der vluchtelingen in deze wereld zijn vrouwen, enz.

*"The situation of women in the contemporary world calls urgently for moral stand-taking. Women, a majority of the world's population, receive only a small proportion of its opportunities and benefits. (...) there is no country in the world in which women's quality of life is equal to that of men, according to a complex measure that includes longevity, health status, educational opportunities, employment, and political rights."* (Nussbaum, 1995: 2)

## Bronnen

- BOS M.A.C. (1998) 'Is meer ook beter? De effecten van veel vrouwen in parlementen, een onderzoek in Nederland en Noorwegen', In MINISTER van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenbeleid, *Van kracht naar macht. Een colloquium over vrouwen en politiek*. Brussel, 1 oktober 1998, blz. 14-19
- DE METSENAERE M., HUYSEUNE M. & SCHEYS M. (1993), 'Gewapend met het gewicht van het verleden: enige resulaten van vrouwengeschiedenis in België', In DUBY G. & PERROT M. (red.), *Geschiedenis van de vrouw. De Twintigste Eeuw*, Agon, Amsterdam, blz. 523-556.
- FRAZER E., HORNSBY J. en LOVIBOND S., (1992), *Ethics: A feminist reader*. Blackwell, Oxford/Cambridge
- MINISTER van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenbeleid, Miet Smet (1998) *Vrouwen in de Belgische samenleving. Statistische gegevens 1970-1998*.
- NUSSBAUM M.C. (1995) 'Introduction', In NUSSBAUM M.C. & GLOVER J., *Women, culture, and development. A study of human capabilities*. Clarendon Press, Oxford, blz. 1-34
- SMET M., (1998) 'Openingstoespraak op het colloquium Van Kracht naar macht', In MINISTER van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenbeleid, *Van kracht naar macht. Een colloquium over vrouwen en politiek*. Brussel, 1 oktober 1998, blz. 6-9
- VAN DE PUTTE M.(1997) 'Politiek partijen en allochtonen', In HUBEAU B. en FOLETS M.C.(eds.), *Acco*, Leuven/Amersfoort, blz. 25-34